

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดูแลเป็นแนวทางที่พยาบาลปฏิบัติในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้มีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การแสดงพฤติกรรมดูแลของพยาบาล เกิดจากความตระหนักในคุณค่าของบุคคลและเข้าใจถึงชีวิตมนุษย์ โดยมีความเมตตา ความสนใจและเอาใจใส่เป็นพื้นฐาน ก่อให้เกิดความรักและปรารถนาดีต่อกัน การดูแลในวิชาชีพพยาบาลจึงไม่ใช่เพียงการดูแลผู้ป่วยเท่านั้น แต่เป็นการดูแลเพื่อนมนุษย์

การดูแลเป็นคำที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับวิชาชีพการพยาบาล การดูแลเป็นหัวใจสำคัญของการพยาบาล เป็นเอกลักษณ์ขององค์ความรู้และเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติการพยาบาล (Leininger, 1988) จึงไม่อาจแยกการดูแลออกจากการพยาบาลได้แนวคิดของการดูแลเกิดจากแนวคิดของการรับผิดชอบ ห่วงใย เอาใจใส่ ต้องการ ช่วยเหลือ สนับสนุน ให้มีความสุข มีการเจริญเติบโตและพัฒนา ศาสตร์การดูแลเป็นแก่นของวิชาชีพพยาบาลเพราะ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการปฏิบัติการพยาบาลต่าง ๆ ต่อผู้ใช้บริการแบบองค์รวมอย่างชัดเจน ช่วยเสริมสร้างความเป็นวิชาชีพพยาบาลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งทำให้ผู้ใช้บริการยอมรับและเชื่อถือพยาบาลอย่างแท้จริง ซึ่งพยาบาลจะต้องศึกษาเรียนรู้พัฒนาความสามารถในการดูแลให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นและนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติในการพยาบาลดังนั้นพยาบาลจึงควรได้รับการเรียนรู้และปลูกฝังพฤติกรรมดูแลตั้งแต่เริ่มเข้ามาเป็นนักศึกษาพยาบาล ซึ่งกระบวนการที่จะผลิตนักศึกษาให้สำเร็จเป็นพยาบาลที่มีความรู้และมีพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลในการปฏิบัติการพยาบาลนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ สถานศึกษา หลักสูตร และการจัดการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และอาจารย์พยาบาล

วิชาชีพพยาบาล เป็นวิชาชีพที่มีการปฏิบัติเป็นแกนกลาง (practice – oriented discipline) ซึ่งต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลปะในการพยาบาล ดังนั้นในการจัดการศึกษาพยาบาลจึงประกอบด้วย การศึกษาภาคทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กันไป การศึกษาภาคปฏิบัติถือเป็นหัวใจสำคัญของการ

การศึกษาพยาบาล เพราะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ที่เรียนมาในภาคทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติจริงในคลินิก

ในการเรียนการสอนภาคปฏิบัตินั้น อาจารย์พยาบาลและนักศึกษาพยาบาลจะมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ความสามารถ พัฒนาระบวนการคิดและมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อให้สามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานของการเอาใจใส่ดูแล ดังนั้นอาจารย์พยาบาลจึงมีความสำคัญมาก เนื่องจากมีบทบาทเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการถ่ายทอดความรู้ คอยสนับสนุนส่งเสริม และเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแล ทั้งการดูแลช่วยเหลือผู้ป่วย ครอบครัว ชุมชน บุคลากรในทีมสุขภาพ และนักศึกษาพยาบาล

การเอาใจใส่ดูแลเป็นคุณลักษณะเฉพาะของการพยาบาลเป็นศิลปะที่นักศึกษาสามารถรับรู้และเรียนรู้ได้ ถ้าอาจารย์พยาบาลแสดงพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาพยาบาล จะทำให้นักศึกษาพยาบาลเกิดการยอมรับและตระหนักในคุณค่าของตนเอง มีแรงจูงใจและรักในวิชาชีพพยาบาล มีพัฒนาการของการเรียนรู้ที่ดีขึ้น และสามารถนำประสบการณ์เอาใจใส่ดูแลที่ได้รับจากอาจารย์พยาบาลไปพัฒนาและปฏิบัติเพื่อให้การดูแลบุคคลอื่นต่อไป ในทางตรงกันข้าม ถ้าอาจารย์พยาบาลขาดพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาจะทำให้นักศึกษาพยาบาลเกิดความรู้สึกไม่ดี หดท้อ กังวลใจ หวาดกลัว และไม่เชื่อว่าตนเองจะมีความสามารถในเชิงวิชาชีพ รู้สึกสูญเสีย ขาดที่พึ่ง ไม้ไว้ใจอาจารย์ ขาดความเคารพ กลัวและหลีกเลี่ยงอาจารย์ รู้สึกว่าอาจารย์คอยจับผิด มีภาพลักษณ์ต่อตนเองในทางลบ และเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อวิชาชีพ (Beck, 1992 และ Halldorsdottir, 1900)

คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยสยามได้เห็นความสำคัญในการผลิตพยาบาลที่ให้การพยาบาลอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานของการเอาใจใส่ดูแล จึงได้เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ด้วยความเอาใจใส่ดูแลในหลักสูตรและการเรียนการสอน ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์พยาบาล ก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลที่อาจารย์พยาบาลแสดงต่อนักศึกษา จึงสนใจศึกษาพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาพยาบาลของอาจารย์พยาบาลในการสอนภาคปฏิบัติ ตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยสยามว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งต้องการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งของอาจารย์และนักศึกษาพยาบาล ที่ทำให้การรับรู้

พฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาลในการสอนภาคปฏิบัติแตกต่างกัน เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนภาคปฏิบัติและพัฒนารูปแบบการสอนภาคปฏิบัติที่ส่งเสริมบรรยากาศของความเอาใจใส่ดูแล เพื่อจะสามารถผลิตพยาบาลวิชาชีพที่มีพฤติกรรมดูแลในการปฏิบัติพยาบาลได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาลในการสอนภาคปฏิบัติ ตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษายพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

2. เพื่อศึกษาความแตกต่างของพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาลในการสอนภาคปฏิบัติตามการรับรู้ของอาจารย์ เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ลำดับการเกิด จำนวนพี่น้อง ลักษณะครอบครัว สถานภาพสมรส ระดับเงินเดือน วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และประสบการณ์การได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากบุคคลอื่น

3. เพื่อศึกษาความแตกต่างของพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาลในการสอนภาคปฏิบัติตามการรับรู้ของนักศึกษา เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ลำดับการเกิด จำนวนพี่น้อง ชั้นปีการศึกษา และเกรดเฉลี่ยสะสม

3. สมมติฐานของการวิจัย

1. พฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์ในการสอนภาคปฏิบัติตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษายพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม มีความแตกต่างกัน

2. อาจารย์พยาบาลที่มี เพศ อายุ ลำดับการเกิด จำนวนพี่น้อง ลักษณะครอบครัว สถานภาพสมรส ระดับเงินเดือน วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และประสบการณ์การได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากบุคคลอื่น แตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษายพยาบาลในการสอนภาคปฏิบัติแตกต่างกัน

3. นักศึกษาพยาบาลที่มีเพศอายุ ลำดับการเกิด จำนวนพี่น้อง ชั้นปีการศึกษา และเกรดเฉลี่ย สะสมแตกต่างกันมีการรับรู้ต่อพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษา ของอาจารย์พยาบาลในการ สอนภาคปฏิบัติ แตกต่างกัน

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาลในการ สอนภาคปฏิบัติ ตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย สยาม ในอาจารย์นิเทศและนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 และ 3 หลังสิ้นสุดปีการศึกษา 2547 และ อาจารย์นิเทศและนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่4หลังสิ้นสุดการเรียนรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลปี การศึกษา 2548

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษานี้เป็นการสำรวจพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาลในการ สอนภาคปฏิบัติในภาพรวม โดยครอบคลุมทุกรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลที่นักศึกษาชั้นปีที่ 2 และ 3 ศึกษาอยู่ในภาคการศึกษาฤดูร้อน ปีการศึกษา 2547 และทุกรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลที่นักศึกษา ชั้นปีที่ 4 ศึกษาในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2548

การศึกษานี้เป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาลในการสอนภาคปฏิบัติ ประเมินจากการรับรู้พฤติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอนภาคปฏิบัติและประเมินผลปัจจัย ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาลในการสอน ภาคปฏิบัติโดยใช้วิธีประเมินจากการตอบแบบสอบถาม

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

พฤติกรรมการเอาใจใส่ดูแลของอาจารย์พยาบาลในการสอนภาคปฏิบัติ หมายถึง ลักษณะ การแสดงออกหรือการกระทำกริยาท่าทาง การฟัง การสัมผัส คำพูด น้ำเสียง ของอาจารย์พยาบาลใน ขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ในการสอนภาคปฏิบัติ ซึ่งจำกัดเฉพาะพฤติกรรม 5 ด้าน ตามแนวคิดของ (Roach, 1987) คือ ด้านความเห็นอกเห็นใจ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านความไว้วางใจ ด้านการมี จิตสำนึกทางจริยธรรม และด้านความยึดมั่นผูกพัน

- **พฤติกรรมกรเอาใจใส่ดูแลด้านความเห็นอกเห็นใจ (compassion)** คือการแสดงออกในการปฏิบัติงานที่ตระหนักถึงสัมพันธภาพระหว่างกัน ประกอบด้วย ความห่วงใย และตั้งใจจริงในการช่วยเหลือผู้อื่นและยอมรับแบ่งปันความสุขความทุกข์ ความเจ็บปวด ความวิตกกังวล ความยินดีและความสำเร็จร่วมกันผู้อื่น

- **พฤติกรรมกรเอาใจใส่ดูแลด้านความรู้ความสามารถ (competence)** คือ การแสดงออกถึงการปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้ทักษะความชำนาญที่มีอยู่ได้ถูกต้องตามหลักวิชาการและเทคนิควิธีปฏิบัติด้วยความมั่นใจ มีการตัดสินใจที่ดี สามารถแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

- **พฤติกรรมกรเอาใจใส่ดูแลด้านความไว้วางใจ (confidence)** คือ การแสดงออกถึงความเชื่อมั่นและเชื่อถือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะสนับสนุนความไว้วางใจ การพึ่งพาระหว่างกันและการแสดงถึงความเคารพในความเป็นบุคคล ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารที่จริงใจกันซึ่งจะนำไปสู่คุณภาพของสัมพันธภาพการเอาใจใส่ดูแล

- **พฤติกรรมกรเอาใจใส่ดูแลด้านการมีจิตสำนึกทางจริยธรรม (conscience)** คือ การแสดงออกที่คำนึงถึงศีลธรรมสิทธิมนุษยชนและเคารพในศักดิ์ศรีของผู้อื่น เป็นกรปฏิบัติงานที่ดำเนินตามสายกลาง มีสติในการปฏิบัติงานสามารถเลือกตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผลในการกระทำหรือไม่กระทำ ภายใต้ความตระหนักถึงความถูกต้อง สอดคล้องตามความเป็นจริง และมีความยุติธรรม รวมทั้งการเข้าถึงความเชื่อของผู้อื่น

- **พฤติกรรมกรเอาใจใส่ดูแลด้านความยึดมั่นผูกพัน (commitment)** คือ การแสดงออกถึงความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน กระตือรือร้น กระทำอย่างต่อเนื่อง ไม่เลิกล้มงานนั้นง่ายๆ เต็มใจต่อการปฏิบัติงาน ยอมรับในคุณค่าและปฏิบัติในคุณค่านั้น ไม่คิดว่าเป็นภาระหนัก และมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้งานนั้นสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลดีต่อผู้อื่น หน่วยงานและวิชาชีพ

การรับรู้ หมายถึง กระบวนการทางจิตวิทยาในการตีความสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่ได้สัมผัส โดยอาศัยความจำ ความรู้และประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคล เกิดขึ้นตลอดเวลาในขณะที่บุคคลมี

ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างประสบการณ์ที่มีความสำคัญสำหรับผู้รับรู้และมีความหมายเฉพาะตัวเอง

อาจารย์พยาบาล หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ได้รับประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ เทียบเท่าปริญญาตรีหรือปริญญาตรี หรือสูงกว่าปริญญาตรี เป็นอาจารย์ประจำของคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยสยาม ที่สอนการฝึกปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก

การสอนภาคปฏิบัติ หมายถึง วิธีการสอนการปฏิบัติการพยาบาลด้วยการประยุกต์ความรู้ด้านทฤษฎีมาใช้ในการปฏิบัติ โดยผ่านกระบวนการสอนที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างอาจารย์พยาบาลและนักศึกษาพยาบาล ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในคลินิก โดยอาจารย์พยาบาลในคลินิกมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาล

ลักษณะครอบครัว หมายถึง ลักษณะ โครงสร้างการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ซึ่งแบ่งเป็นครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย

- **ครอบครัวเดี่ยว** หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และ บุตร
- **ครอบครัวขยาย** หมายถึง ครอบครัวที่มีญาติทางสามีหรือภรรยาอยู่ร่วมในครอบครัวด้วย

สาขาการศึกษา หมายถึง หลักสูตรการศึกษาที่อาจารย์พยาบาลสำเร็จ การศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไปทั้งหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตและหลักสูตรอื่นที่เกี่ยวข้อง

ประสบการณ์การทำงาน หมายถึง ระยะเวลาหรือ จำนวนปีในการทำงานทั้งในบทบาทการเป็นพยาบาลและอาจารย์พยาบาล

ประสบการณ์การได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากบุคคลอื่น หมายถึง การที่อาจารย์พยาบาลสามารถรับรู้ที่เคยได้รับความห่วงใย เอาใจใส่ ช่วยเหลือสนับสนุน จากบุคคลอื่น ให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและมีคุณค่า

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาลในการสอนภาคปฏิบัติ ตามการรับรู้ของอาจารย์ และนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยสยาม

2. ทำให้ทราบถึงความแตกต่างของพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาล ในการสอนภาคปฏิบัติตามการรับรู้ของอาจารย์เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ลำดับการเกิด จำนวนพี่น้อง ลักษณะครอบครัว สถานะภาพสมรส ระดับเงินเดือน วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และประสบการณ์การได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากบุคคลอื่น

3. ทำให้ทราบถึงความแตกต่างของพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลนักศึกษาของอาจารย์พยาบาล ในการสอนภาคปฏิบัติตามการรับรู้ของนักศึกษาเมื่อจำแนกตาม เพศ ลำดับการเกิด จำนวนพี่น้อง ชั้นปีการศึกษา และเกรดเฉลี่ยสะสม

4. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับอาจารย์พยาบาลในการพัฒนาตนเองให้มีพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลนักศึกษา ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักศึกษาโดยตรง และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักศึกษาในการเอาใจใส่ดูแลผู้รับบริการต่อไป

5. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ และพัฒนารูปแบบการสอนภาคปฏิบัติที่ส่งเสริมบรรยากาศของความเอาใจใส่ดูแลระหว่างอาจารย์พยาบาลและนักศึกษาพยาบาล